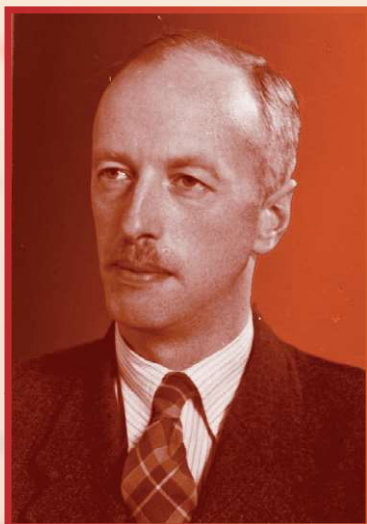

Inleiding

De auteur Cornelis Ludovicus ten Cate doet veel onderzoek naar de geschiedenis van de Twentse plaats Borne. Hij vindt een gesprekspartner in de Bornse mevrouw Van Harten en om hem de treinreis vanaf Utrecht te besparen kan hij ook bij haar logeren als hij meerdere dagen nodig heeft voor zijn onderzoek. Ze zijn aan het praten over hun gezamenlijke interesse, de Bornse geschiedenis, als zij plotseling opstaat en hem confronteert met een foto: Ten Cate als SS'er. Niet onbelangrijk: mevrouw Van Harten is dochter van onderduikgevers die verraden werden en schoonzus van een verzetsman. Ze wijst hem de deur. Het is al laat, er lopen geen treinen meer...

Zo ongeveer luidde het verhaal dat ik hoorde. Ik ken C.L. ten Cate als schrijver van verschillende genealogische boeken over zijn familie en van geschiedkundige boeken over Borne. De boeken, die in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw verschenen, zijn uitgebreid en nauwgezet, met veel bronnenmateriaal. Ik kon er rijkelijk uit putten voor mijn boeken over Bornse en Hengelose doopsgezinde families, die aan de wieg stonden van de Twentse textielindustrie.

Tijdens mijn onderzoeken vond ik prachtige verhalen over doopsgezinden die in het verzet zaten en/of onderduikers hielpen, maar ik hoorde ook over mensen die andere keuzes maakten, zoals C.L. ten Cate. Ik besloot dit uit te zoeken en kreeg opeens te maken met een heel nieuwe kant van hem.

De schrik sloeg me om het hart toen ik ontdekte wie er achter deze naam schuilging. Ten Cate was tijdens de Tweede Wereldoorlog niet alleen een fanatiek SS'er, hij hield zich ook actief bezig met het opsporen van Joden door als genealoog te zoeken naar Joodse voorouders van SS'ers, NSB'ers of mensen van wie een Joodse afstamming niet zeker was, of die dat probeerden te verbergen.

Voordat ik me met de doopsgezinde geschiedenis bezighield, schreef ik enkele boeken over de lokale Joodse geschiedenis, twee daarvan samen met Stevine Groenen. Stevine en ik publiceerden een boek over *Jodenjagers*, een begrip toe-

pasbaar op Ludo ten Cate, de naam die C.L. ten Cate voor en tijdens de oorlog gebruikte.

Alles waar ik de laatste vijftien jaar mee bezig ben geweest, kwam hier bij elkaar: Joodse, doopsgezinde en Bornse geschiedenis. Bovendien ben ik gepensioneerd cultureel antropoloog, en rassenkunde – waarmee Ten Cate zich intensief bezighield – was tijdens de oorlog een onderdeel van deze wetenschap.

Toen dit alles me duidelijk werd, lag ik er vaak letterlijk van wakker of droomde ik erover. Ik had sterk het gevoel dat ik hier iets mee moest en voordat ik bewust besloot een boek over hem te schrijven, had ik al tientallen pagina's.

Wie was hij, wat deed hij in de oorlog, hoe pakte hij daarna de draad weer op en waar kwam zijn fascinatie met Borne vandaan (hij heeft er nooit gewoond of gewerkt)? Waarom maakte hij de keuzes die hij maakte?

In dit boek zal ik niet alleen ingaan op zijn oorlogsverleden, maar komen daarnaast zijn naoorlogse activiteiten aan bod. Ook het leven van zijn (voor)ouders laat ik de revue passeren, omdat ik denk dat daar een sleutel ligt dat zijn latere gedrag mede kan verklaren.

Een rode draad in dit alles zijn genealogieën, omdat hij met zijn stambomen veel mensen de dood injoeg, maar toch niet kon stoppen met dit onderzoek en ook na de oorlog stambomen maakte tot aan zijn eigen dood: *Ludo ten Cate, genealoog tot de dood*.

Tijdens dit onderzoek stuitte ik op deuren die gesloten bleven, maar ook op mensen die me – soms ongevraagd – van allerlei materiaal voorzagen. Ik was verrast door de vaak uitgebreide antwoorden van archiefmedewerkers, lokale historici en anderen. Ik ga ze niet bij naam noemen (de organisaties staan achterin het boek vermeld), daarvoor is het onderwerp ook te beladen en enkele mensen wilden anoniem blijven, maar iedereen wil ik graag heel hartelijk bedanken.

De (voor)ouders van Ludo ten Cate

Ludo ten Cate hecht sterk aan afkomst. In de oorlog houdt hij zich obsessief bezig met onderzoek naar de afstamming van zowel NSB'ers, SS'ers als Joodse mensen en ook zijn eigen familie brengt hij uitgebreid in kaart.

Over de jeugd van Ludo ten Cate zelf is niet zoveel bekend, maar in een van de monografieën die hij over een familielid schrijft, geeft hij hiervoor een oplossing:¹

Tenzij men over de bloemrijke verbeelding van een Alberdingk Thijm beschikt, is het bij het ontbreken van voldoende details vrijwel ondoenlijk om in een als biografie bedoelde verhandeling over een bepaalde figuur een portret af te schilderen, dat niet ál te nevelig uit het verleden opdoemt: een beschrijving van de kring, waarin zo iemand verkeert, kan dat beeld dan mogelijk iets meer verlevendigen.

Om de afkomst van Ludo ten Cate te verhelderen, begint dit hoofdstuk dan ook in Sneek, waar zijn voorouders vandaan komen. Veel is ontleend aan wat Ludo ten Cate zelf schrijft over de Friese Ten Cate-tak van zijn familie.

De voorouders

Ludo ten Cate stamt af van Adam ten Cate, die in het begin van de 18e eeuw van het Twentse Borne naar IJlst vertrekt; Adams moeder komt uit Friesland. Zijn vader en grootvader zijn leerlooiers en Adam zet deze traditie in IJlst voort. Het nabijgelegen en steeds welvarender wordende Sneek biedt meer mogelijkheden en Adams zoon Keimpe vertrekt in 1740 naar deze stad. Hij is niet de eerste Ten Cate in Sneek: zijn vaders broer Berend en diens Friese vrouw Martje Mintjes wonen er al.

Stamboom Ten Cate (met alleen de voor dit hoofdstuk belangrijke personen)

1. **Teunis ten Cate** (1650-1731) X Baukjen Jacobs *Borne*
Twaalf kinderen, onder wie:
  - 2.1 **Berend** (1696-1783) X Martje Mintjes *Sneek*
  - 2.2 **Adam** (1689-1763) X Antje Keimpes *IJlst*
3. **Keimpe** (1714-1780) X 1. IJties Mintjes 2. Trijntje Hulshoff *Sneek*
4. **Teunis** (1758-1820) X Eva Bleeker
5. **Steven** (1788-1854) X Johanna van Delden
Zeven kinderen, onder wie:
  6. **Teunis** (1817-1868) X Antje Tuijmelaar

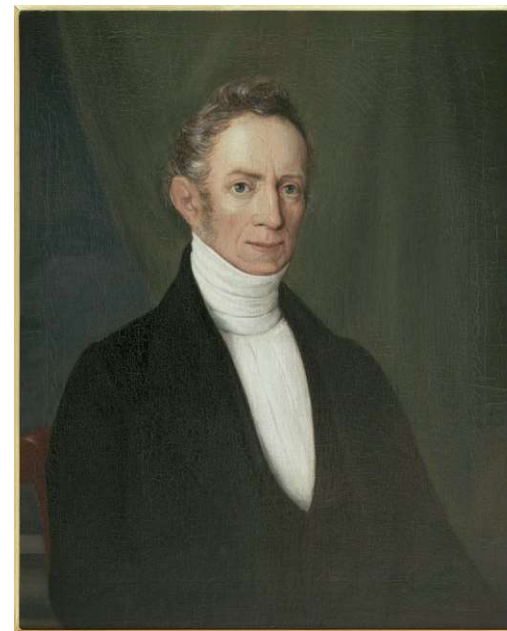
Deze oom en tante van Keimpe wonen aan het Kleinzand, een straat waar veel doopsgezinden wonen en die daarom ook wel het 'Mennistenhemeltje' wordt genoemd.² De luxe huizen met hun weelderige interieurs hebben een diepe tuin met vaak een verhoogd tuinhuis, zodat je uit kunt kijken tot aan Joure. Oom Berend is geen leerlooier, maar 'bontreder', handelaar in bontgekleurde weefsels. Tien jaar later komt ook Keimpes broer Teunis naar Sneek en hebben de broers naast elkaar een leerlooierij 'achter de Broeren'.³ De leerlooierijen staan in het noordoostelijke deel van de stad, zodat de overheersende zuidwestelijke wind de stank wegblaast. Op hun uithangbord staat:⁴

*Toen de Israëlieten in de woestyne waren,
droegen zij schoenen veertig jaren.
Wanneer de menschen nu nóg zoo deden,
wie zou dan geld aan een looyerij besteden?*

Met leerlooien is goed geld te verdienen, want ook Keimpe kan zich een plek in het 'hemeltje' veroorloven. Hij trouwt met de tien jaar oudere IJtje Mintjes, een zus van zijn tante Martje. Ze krijgen één kind dat jong sterft en ook IJtje leeft niet lang. Keimpe hertrouwt met Trijntje Hulshoff, dochter van een voornaam linnenhandelaar in Borne. Ook zij hebben weinig geluk met hun kinderen: tussen 1747 en 1755 brengen ze er vijf naar hun graf. Keimpe heeft er veel 'hartzeer' van.⁵ Teunis, hun enige overgebleven kind, zorgt voor nakomelingen.

Teunis is de oudvader van Ludo ten Cate.⁶ Hij zet zijn vaders leerlooierij voort en werkt samen met zijn gelijknamige oom Teunis die bijna 92 jaar wordt. Na zijn ooms overlijden maakt hij van de beide leerlooierijen één bedrijf. Teunis koopt verschillende huizen en woont zelf, wederom, aan het Kleinzand.

In 1782 trouwt hij met koopmansdochter Eefje Bleeker, een 'fiere bruid' met 'vluggen geest', aldus een bruiloftsvers.⁷ Ze krijgen twee kinderen: Trijntje en Steven. Van Eefje en haar zoon Steven zijn portretten bewaard gebleven, geschilderd rond 1820.

Steven Teunissoon ten Cate en zijn moeder Eefje ten Cate-Bleeker.

Steven, de zoon van Teunis en Eefje, huwt in 1813 Johanna van Delden en krijgt met haar zeven kinderen: drie meisjes en vier jongens. Steven en Johanna gaan op hun beurt in een huis aan het Kleinzand wonen en kopen meerdere huizen en een molen: eek- en zeemtouwmolen De Hoop aan de Woudvaart die hen in 1821 bijna 5000 gulden kost.⁸

Als koopman en leerlooier treedt Steven in de voetstappen van zijn vader en voorvaderen. In 1838 wordt hij burgemeester van Sneek, een functie die hij tot aan zijn dood in 1854 bekleedt en ook is hij lid van de Provinciale Staten van Friesland. Na hem wordt zijn jongste zoon Jan burgemeester en Dirk Alma, de echtgenoot van een van Stevens kleindochters, wordt eveneens burgervader van Sneek. Van de vijf kinderen van Steven en Johanna die de huwbare leeftijd bereiken, trouwt de oudste zoon Teunis met koopmansdochter Antje Tuijmelaar, terwijl de jongste zoon Jan haar zus Popkje huwt.⁹ Zoon Gerrit wordt dominee en trouwt met Maria Craandijk, een zus van de bekende dominee Jacobus Craandijk. De dochters krijgen een dominee en een arts als partner.

Bij zijn dood laat Steven geld, huizen, een grutterij, een leerlooierij en de molen na. Teunis en Jan, gehuwd met de zussen Tuijmelaar, erven elk onder meer de helft van de molen en de helft van de leerlooierij.

Teunis is de overgrootvader van Ludo ten Cate. Met zijn vrouw Antje krijgt hij drie dochters en zes zonen. Antje komt uit Heerenveen en woont daar aan het kanaal. Voor hun huwelijk zoekt Teunis haar elke zondagmiddag op, 25 kilometer lopend vanaf Sneek. Antje zit dan in een glazen uitbouw op de eerste verdieping van haar huis zodat ze hem al van ver langs het kanaal aan ziet komen.

Uit hun bruiloftsvers:¹⁰

*Want alle zondags zat zij lang
en stijf door 't glas te turen
en (dit weet elk zoo goed als ik)
dat zijn verliefde kuren.*

In hetzelfde gedicht uit 1840 wordt Teunis omschreven als 'een aardig, net persoon, fatsoenlijk, vlug en bovendien een deftig burgerzoon'. Hij won de harten van zijn vrienden, maar bij de vriendinnen was er enige reserve, want:

*Hij dwarl'de bij de meisjes om
als vlinders bij de bloemen,
zoodat op zijn bestendigheid
het minste viel te roemen.*

Teunis is leerlooier, als zevende generatie in zijn familie, maar hij begeeft zich als kassier ook in bankzaken. Samen met zijn vrouw is hij de bezitter van verschillende huizen, waaronder hun woonhuis, het Grietmanshuis aan de Marktstraat, en het buitenverblijf Zomercamp in Lisse, met onder meer een bollentuin en een koeien- en paardenstal. In Sneek heeft het echtpaar twee schuin tegenover elkaar gelegen molens: De Ooster en De Hoop.

Teunis en Antje krijgen negen kinderen. De portretten van deze kinderen laten geen zelfverzekerde mensen zien, zoals je misschien zou verwachten gezien hun positie, maar gevoelige serieuze jongeren.

Ondanks de mooie erfenis die ze van hun ouders krijgen, doen de kinderen van Teunis en Antje het economisch minder goed dan hun (voor)ouders. De oudste zoon en jongste dochter kunnen het leven niet aan en wonen in wat dan nog een 'gesticht' heet. De tweede zoon Johannes, die ongehuwd blijft, erft molen De Hoop en zet de leerlooierij voort, 'met 73 kuipen, woonhuis, erf, vrije steeg,

Siebe, Gerrit Jan en Hendrik ten Cate.¹¹

leder- en zoutpakhuizen, droogschuren, touwerijen, kantoor, werk- en bergplaat- sen, eekhok, ruim terrein en verdere inrichtingen' zoals de verkoopadvertentie vermeldt.¹² Hij gaat na de verkoop van zijn bedrijf 'welke gedurende anderhalve eeuw in eene en dezelfde Familie met veel succes is gedreven' rentenieren in Amsterdam waar zijn broer Hendrik blikslager is.¹³ De jongste zoon Jan Willem wordt commies van de PTT in Apeldoorn en vertrekt later ook naar Amsterdam. Gerrit Jan, een andere zoon van Teunis en Antje, huwt Jeltje Halbertsma en zij bouwen het kassiersbedrijf verder uit. Bankiersvrouw Jeltje – tante Jet – is extreem zuinig met een ziekelijke neiging tot sparen en bewaren: ze gebruikt haar etenswaren pas als ze al bijna bedorven zijn en voor koekjes heeft ze drie trommeltjes: voor 'verse, minder verse en helemaal niet verse' herinnert een achterneef zich. Hij kreeg altijd een oudbakken koekje.¹⁴ Het huwelijk eindigt tragisch met de zelfdoding van Gerrit Jan.

Dochter Johanna van Teunis en Antje huwt een houthandelaar terwijl Berber met een luitenant ter zee trouwt. Berber erft de rogge- en houtzaagmolen De Ooster. Siebe, Ludo's grootvader, erft de hout- en timmerschuren.

Ludo ten Cate heeft illustere voorouders, die huwen met partners uit even voorname families. Ze verdienen goud geld en wonen in patriciërshuizen. Met de generatie van Siebe gaat het veel minder florissant: opnames in psychiatrische ziekenhuizen, een zelfdoding, minder roemrijke huwelijken en soms lager gewaardeerde werkzaamheden. Ook bij Siebe zet die lijn zich voort.

De (groot)ouders

Siebe, de grootvader (1848-1911)

Siebe Cornelis valt in een gespreid bed: met een grootvader en oom die burgemeester waren en een vader en jongere broer als bankier, behoort hij tot de elite van Sneek. In 1874, bij zijn huwelijk met Elizabeth Rovers, is hij houtkoper, net als zijn schoonvader. Elizabeth is de oudste dochter uit een gezin van zes

*Siebe en Elizabeth, met
zootje Steven?¹⁵*

Vervolg stamboom Ten Cate

- 6 **Teunis** (1817-1868) X Antje Tuijmelaar
Negen kinderen, onder wie:
- 7.1 **Berber** (1841-1904) X Julius C.A. Wissel
Vijf kinderen
- 7.2 **Siebe** (1848-1911) X Elizabeth H. Rovers
- 8.1 **Steven** (1875-1930) X Sara K. Kluit
- 9.1 **Cornelis L.** (1904-2003)
- 9.2 **Mathilda** (1912-2005)
- 8.2 **Jacob** (1877-1940)
Elizabeth (1908-1937)
Johannes (1912-1985) huwt zijn achternicht Antonia
- 8.3 **Teunis** (1879-1941)
Een zoon
- 8.4 **Maria** (1883-1939)
- 7.3 **Gerrit Jan** (1850-1904) X Jeltje Halbertsma
Hylkia (1880-1963)
Vier dochters, onder wie Antonia
Anton (1882-1958)
- 7.4 **Jan Willem** (1857-1934) X Maria A. Holst

meisjes en evenveel jongens. Haar vader was een Amsterdamse houtkoopman, die naar Overijssel verhuisde, waar in 1860 het kanaal van Zwolle naar Almelo werd gegraven. Hij kocht bij dat kanaal grond om te ontginnen en er zijn boerderij te bouwen: het Larixveld in Lemelerveld. Elizabeth is niet doopsgezind, maar haar kinderen blijven als doopsgezind vermeld staan.

Als zijn vader in 1868 overlijdt, erft Siebe zijn vaders hout- en timmerschuren en samen met zijn zus en zwager die de houtmolen erven, begint hij in 1876 een bedrijf: houthandel Siebe C. ten Cate en Compagnie 'tot onderwerp hebbende den Handel in gezaagd en ongezaagd Hout en het drijven van een Houtzaag- en Roggemolen en wat daarmee gepaard gaat'.¹⁶

De vennoten beloven 'met ijver voor de zaak werkzaam te zijn en daarbij geregeld dagelijks tegenwoordig te zijn, zoo dikwerf dit noodig is' en 'om alles aan te wenden om de goede verstandhouding en het gemeenschappelijk belang te bevorderen'.¹⁷ Al deze beloftes volstaan niet: een jaar later lenen ze 25.000 gulden van moeder Antje. In 1888 overlijdt Antje en krijgen ze weer een erfenis, maar desondanks gaat het bedrijf in 1890 failliet. Volgens kleinzoon Ludo werd het hout onverkoopbaar door de landbouwcrisis, wat gevolgen had voor de bouwwereld.¹⁸ In totaal zeven 'flinke' woningen en twee 'knechtswoningen', een jachthuis, schuren, erven en tuinen, een houtkolk en de molen gaan in de verkoop.¹⁹

Siebe en Elizabeth vertrekken in 1891 van Sneek naar Warnsveld om op Huize Berkeloord te gaan wonen, een witte villa aan de rand van het dorp. Hun oudste zoon Steven is dan 15 jaar en gaat naar de derde klas van de hbs (hogereburgerschool)

Molen De Ooster, familiebezit van de Ten Cates.

in Zutphen.²⁰ Zijn twee jongere broers, Jan Hendrik en Teunis, bezoeken dezelfde school, maar hun zusje Maria lukt dat niet, zij is 'geestelijk onvolwaardig'.²¹ Elke schooldag lopen de broers een half uurtje naar Zutphen en terug. De wandeling is bijna in een rechte lijn van huis naar school en gaat dwars door het dorp en dan langs de kerk het dorp uit. Ze passeren de begraafplaats en lopen via de kern van Zutphen naar de Waterstraat, waar de hbs staat. Een alternatief is de paardentram.

Als Steven in de vijfde klas zit, loopt hij deze weg niet terug naar huis: hij heeft 's morgens de trein naar Rotterdam genomen om te gaan varen.

Zijn twee broers maken hun studie af. Teunis volgt zijn varende broer en gaat naar de kweekschool voor de zeevaart in Amsterdam. Hij huwt Henriette Vrenegoor en het enige kind dat ze krijgen, wordt al vrij jong opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis. Jacob Hendrik, Stevens andere broer, brengt het tot procuratiehouder bij de Twentsche bank. Met zijn vrouw Elizabeth Bon krijgt hij een dochter die op jonge leeftijd sterft in Zuid-Afrika, waar ze een ziekenhuis runt. Jacobs zoon Johannes wordt neerlandicus en ambtenaar bij het Rijksarchief van Noord-Brabant. Johannes trouwt met zijn achternicht Antonia Knottenbelt, een kleindochter van bankier Gerrit Jan ten Cate.

Nadat deze drie zonen van Siebe en Elizabeth uit huis zijn vertrokken, verschijnen de eerste advertenties in de krant om een pension aan te prijzen: twee slaapkamers komen beschikbaar, voor f. 2,50.²² Het is er chic: er verblijven onder anderen een dame die voordrachten kunstgeschiedenis geeft en een barones.

*Algemeen Handelsblad,
30-4-1899.*

Siebe sterft in 1911, 62 jaar oud, en 'onbemiddeld', volgens kleinzoon Ludo.²³ Elizabeth vertrekt een maand later samen met dochter Maria naar Amsterdam, waar haar zoons dan wonen. Elizabeth overlijdt in 1929.

Steven, de vader (1875-1930)

Steven is 17 jaar als hij in het vroege voorjaar niet van school naar huis komt.²⁴ Pas acht jaar later krijgen zijn ouders iets over hem te horen: een rederij laat weten dat hun zoon levensgevaarlijk gewond in een ziekenhuis in San Francisco ligt. Hij is van de mast van een schip in het ruim gevallen. Dan pas wordt duidelijk dat Steven naar Rotterdam is gegaan om aan te monstereen als lichtmatroos op een zeezeilschip.

Dit verhaal uit een boek van Stevens zoon Ludo is nogal aangedikt. In het archief van Stevens school staat als vertrekdatum 16 september 1893: Steven is dan 18 en zit in het laatste schooljaar.²⁵ In het lotingsregister van de Nationale Militie Warnsveld staat dat hij op 12 december 1893 is ingeloot en door zijn vader is opgegeven als varensgezel.²⁶ Dat is nog geen drie maanden na zijn vertrek. In maart 1899 meldt de burgerlijke stand in Zutphen dat Steven naar Amsterdam is vertrokken.²⁷ Bovendien bevat het genoemde boek van Ludo een kopie van een brief van zijn vader uit Londen, gedateerd 16 oktober 1896, waarin Steven schrijft over het bezoek aan zijn grootmoeder in de zomer van dat jaar, dus levenstekens waren er al veel eerder.²⁸ Waarom de anders zo consciëntieuze Ludo geen vraagtekens zet bij het wegloopverhaal van zijn vader is niet duidelijk.

Wat bezielde Steven om het ouderlijk huis te verlaten? Zijn studieresultaten waren niet bedroevend: hij was een matige leerling, maar wist zich in de loop van het vierde jaar te verbeteren en eindigde zonder onvoldoendes.²⁹ Was dit voor zijn ouders niet goed genoeg? Lokten de zee en het avontuur zozeer dat Steven zijn studie afbrak? Waren er moeilijkheden thuis of op school? Wilde hij zijn dienstplicht ontlopen? Het blijft gissen.

De aanleiding voor de brief uit Londen is de dood van zijn grootmoeder van moederskant. De woorden aan zijn ooms en tantes zijn hartelijk, hij laat weten dat hij van zijn grootmoeder veel wijze raad heeft gekregen en schrijft: 'We moeten allen sterven en weinigen zien de dood vaker onder ogen dan een zeeman'.

In de wintermaanden studeert Steven in Amsterdam, hij wil stuurman (derde rangs) voor de grote zeil- en stoomvaart worden. Eind 1902 trouwt hij met Sara Kornelia Kluit, een onderwijzersdochter, die in 1879 in het Zuid-Hollandse Dirksland ter wereld kwam. Ook Sara komt uit een elitair geslacht en zoals Ste-

vens overgrootvader burgemeester was van Sneek, was de hare dat van Maasdam. Haar betoovergrootvader was notaris, maar ook burgemeester van Mijnsheerenland en lid van de Provinciale Staten van Noord-Holland.

Broer Jacob Hendrik en oom Jan Willem zijn getuigen bij Stevens huwelijk. Steven staat te boek als handelsbediende en Sara is zonder beroep als ze trouwen. Ook de ouders van Steven hebben dan geen beroep, het pension is kennelijk niet het vermelden waard. Steven en Sara krijgen in 1904 hun zoon Ludo (Cornelis Ludovicus, de naam Ludovicus komt uit haar familie) en in 1912 dochter Mathilda.

Na zijn huwelijk begint Steven eerst een agentuur in bunkercolen voor zeeschepen en later in verf voor sloopshuiden: vanaf de wal blijft hij met de zeevaart verbonden. Maar al jong houdt hij het werken voor gezien: 'Op zijn 50ste jaar ging hij "stil leven" en verbracht hij zijn tijd vrijwel geheel door met het maken van buitenlandse reizen, waarbij zijn vrouw niet meeging, omdat zij de Zuidelijke landen, waar Steven ten Cate in de wintermaanden heen trok, "te vies" vond'.³⁰ Dit zijn geschreven woorden van hun zoon Ludo. Dat de schrijver het hier over zijn eigen ouders heeft, blijkt uit niets en veel liefde spreekt er ook niet uit. Na de oorlog zal Ludo in de onderzoeken voor het tribunaal verklaren dat hij van zijn ouders geen enkele leiding ontving, hij mocht doen en laten wat hij wilde.³¹ Zijn vader kon zeer driftig zijn en er bestond 'niet de minste vertrouwelijkheid' tussen hen beiden. Zijn moeder begreep hem niet en zijn zus vond hem een zonderling. In 1948 schrijft hij zijn zus een brief in een poging tot een beter contact: 'Dat wij allemaal zo uit elkaar gegroeid zijn is alleen het gevolg van de waanzinnige opvoeding, die we gehad hebben. Het was niet eens een opvoeding!'. Hij heeft altijd meer aan zijn ooms dan aan zijn vader gehad, zo laat hij haar weten.

Huize Berkeloord